

מחלוקת ראובן ושאר האחים

8. בראשית פרק מב פסוק כב

וַיֵּלֶן רְאוּבֵן אֶתֶם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אֶל תַּזְנוּטְאוּ בְיַלְדֵי וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ:

9. ספורנו בראשית פרק מב פסוק כב

וגם דמו הנה נדרש. אין החטא הנדרש עתה האכזריות בלבד כאשר חשבתם אבל גם דמו שחטאתם לשפוך דם נקי שלא היה בן מות כאשר חשבתם והנה בלי ספק מת בעבודתו:

10. מכתב מאלהו חלק ה עמוד 137 הערה 1

אבל לא משמע שקבלו דברי ראובן, כי חשבו שעונשם הוא רק לסבול קצת אכזריות מצד המושל המצרי וכשיאמנו דבריהם יפסיק להתעלל בהם ויגמר העונש.

11. בראשית פרק מב, כח

(כוז) וַיֹּאמֶר אֶל אֶזְוִי הוֹשֵׁב כִּסְפֵי וְגַם הִנֵּה בְּאִמְתּוֹתַי וַיֵּצֵא לָבָם וַיִּזְרְדוּ אִישׁ אֶל אֶזְוִי לֵאמֹר מַה זֹאת עֲשֵׂה אֲלֵכֶם לָנוּ:

12. שם משמואל בראשית פרשת ויגש

לכאורה קשה הלא כבר אמרו אבל אשמים אנחנו ... יש לומר דמאחר שהם לא עשו תשובה על עיוות הדין אלא על האכזריות ה' ניחא להם מה שהמושל מתנהג עמם באכזריות, וע"ז אמרו אבל אשמים אנחנו, ומ"מ ידעו ברור שסוף סוף תתברר האמת שאינם מרגלים ולא יפול משערות ראשם ארצה, וע"כ כאשר מצאו הכסף בפי האמתחת שאין לו פירוש אחר אלא שבא להתעולל עליהם ... שבשביל חטא האכזריות אינו בדין מדה במדה ליקח אותם לעבדים מאחר שעדיין חשבו שעל מה שמכרוהו לעבד אין עליהם אשם שדין אמת דנוהו:

13. בראשית פרק מד, טז

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה מַה זֵאֲמַר לְאֲדָנָי מַה גִּדְבַר וַיִּמָּה וַיִּצְטַדֵּק הָאֱלֹקִים מִצֵּא אֶת עֹן עֲבָדָיו הִנְנוּ עֲבָדִים לְאֲדָנָי גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר נִמְצָא הַגִּבְעֵי בְיָדוֹ:

14. ספורנו בראשית פרק מד פסוק טז

האלקים מצא את עון עבדיך. לא בשביל זה אנו נענשים שלא חטאנו בזה כלל אלא בשביל עון שעשינו לימים ראשונים רצה הא-ל להענישנו להפרע ממנו על ידך על דרך מרשעים יצא רשע

15. שם משמואל בראשית פרשת ויגש

אך במעשה דגביע אמרו האלקים מצא את עון עבדיך, היינו כי מציאה היא אחר החיפוש שאין הדבר בהתגלות, והיינו שעתה עלה על דעתם שעיוותו עליו את הדין, שאף שבנגלה ה' נראה כדין אמת מ"מ אחר החיפוש נמצא שלא כן הוא, ואז קבלו עליהם את הדין, ותחת שמכרוהו לעבד קבלו עליהם עבדות מושל מצרים, והנה היתה תשובה שלימה ראוי לקדושים כמותם:

16. בראשית פרק לו פסוק כא

וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְזְבוּ נַפְשֵׁי:

17. רמב"ן בראשית פרק לו פסוק כב

והכתוב סיפר מה שאמר להם ראובן ושמעו אליו, אבל דברים אחרים אמר להם מתחילה שלא קבלו ממנו, כמו שאמר להם (להלן מב כב) הלא דברתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד ולא שמעתם, וכאשר ראה שלא שמעו לעזבו אמר להם, אם כן אל תשפכו דם בידיכם. ולא אמר "דמו", כי הראה עצמו שלא יאמר כן לאהבתו, רק שלא יהיו שופכים דם, לימד אותם שאין עונש הגורם כעונש השופך דם בידיו:

18. משנת רבי אהרן מקץ עמוד ע ד"ה והנה

ולמדנו שאפילו אצל גדולי עולם יש חילוק בהבנת הדברים הנראים פשוטים לכאורה, שהאחים הבינו את הדבר בתכלית שינוי מן הקצה אל הקצה מאשר ראובן, ובאמת צ"ב מה גדולה היא לראובן שגם הוא גדול האחים ישתחוה ליוסף הקטן ממנו?

פרשת מקץ – חנוכה – הדרך לקרב את השונא

ביאור חטאם של השבטים במכירת יוסף

1. בראשית פרק מב פסוק כא

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אֶזְוִי אֶבֶל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אֶזְוִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ עָרַת נַפְשׁוֹ בְּהַתְזַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַעֲרָה הַזֹּאת:

2. ספורנו בראשית פרק מב פסוק כא

(כא) בהתחננו אלינו ולא שמענו. והיינו אכזרים נגד אחינו אף על פי שחשבנוהו לרודף היה לנו לרחם בהתחננו וכנגד מדת אכזריותינו זה האיש מתאכזר נגדנו:

3. מדרש תנחומא (ורשא) פרשת כי תשא

א"ר יהודה בר שלום ישיבה אחת שישבו בעצה אחת למכור את יוסף כלכלה את העולם שבע שנים בשני רעבו, אם עבירותיהן כלכלה והעמיד את העולם זכויותיהן עאכ"ו

4. מכתב מאלהו חלק ה עמוד 136

וצ"ע שהרי מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, וכאן לכאורה עבירה גוררת מצוה? ...אבל עיקר כוונתם היה לשם שמים, ואף אם נתערבה בה נקודה דקה של טעות, הלשם שמים שלהם היתה חזקה כל כך עד שזכותה כלכלה כל העולם.

5. דעת תורה מקץ עמוד רמו

הנה רואים אנו מזה הערה נוראה, כי אף לאחר כל המקרה שקרה לאחי יוסף, אף לאחר שראו והכירו כי הגיע להם עונש מן השמים ועדיין בעמדתם עמדו, ולא נתחרטו על עצם המכירה, כי אם רק על ענין אכזריותם, וזה פשוט שאחי יוסף לא חסרו בחרטתם מאומה ח"ו, בודאי לו היו מרגישים שהם חייבים בעיקר המכירה, היו ודאי מתחרטים עליה כי כל אדם תולה את העונש במה שיותר פשוט וחמור האפיקורסים הרחוקים מרוח התורה מבקרים את השבטים, שבטי י-ה, ומתיהרים לומר כי הם כבעלי נימוס, אוהבי הבריות, לא היו עושים מעשה רשע כזה...שטויות וטפשות כל מחשבותיהםאל ישתבחו האפיקורסים במה שהם לא היו הורגים את אחיהם, אל תודה להם כלל, מה צדקם בזה, אהבת קרובים מידה טבעית היא, ואין בהם מעלה כלל, והשבטים מתוך גודל מעלתם וכוחם הנה גברו על טבעיהם והוציאו הדין בלי כל נגיעה עצמית, כי דין בית דין היה להם על יוסף, כי רודף היה ומחויבים הם להורגו, ועל כן אמנם לא התחרטו עם עכשיו על המכירה עצמה כי אם על שעשו מעשה המכירה דרך אכזריות.

6. משנת רבי אהרן פרשת מקץ

הם עדיין הוסיפו להחזיק בדעתם כי כל מה שעשו בדין עשו, כי חשבוהו לרודף, שהרי הביא דיבתם רעה אל אביהם. וחששו כי עי"ז יידחו ע"י אביהם מלבנות את בית ישראל ...ולפי דעתם היה בכאן חטא גדול לא רק נגדם – אלא גם לשמים, כי יש בזה העדר כבוד שמים ע"י שיידחה עוד בנין האומה ...

7. שיחות הרצ"ה וישב עמוד 337

הקולקטיביות הזאת שלנו מוכרחת להיות בנויה דווקא משנים עשר אלמנטים, חוק ולא יעבור. לכל שבט יש ענין מיוחד ותפקיד מיוחד בגילוי הערך האלוקי של "עם זו יצאתי ל". במשך הדורות הולך הדבר ומתגלה, מתגבש ומתבלט יותר ויותר. בפרשתנו אנו עומדים בתחילת ההתגלות

....

26. שמות פרק יט, ג-ו

(ג) וּמִשֵּׁה עֲלָה אֶל הָאֱלֹקִים וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הַהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (ד) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֵשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּפְּי וְנָשִׂיתִי אֹתָם וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלָי: (ה) וְעַתָּה אִם עֲשִׂיתֶם אֶת־שְׁמֵי עֲשִׂיתֶם בְּקִלִּי וְשִׁמְרֶתֶם אֶת־בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סֵגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָל הָאָרֶץ: (ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלֹכֶת כְּהִנֵּיִם וְגַי קְדוֹשֵׁי אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבַּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י
(ג) לבית יעקב – אלו הנשים, תאמר להן כלשון רכה: ותגיד לבני ישראל – עונשין וקלוקוין פרש לזכרים. לזכרים הקשין כגידוין: (ו) אלה הדברים – לא פחות ולא יותר:

27. והגדת פרשת ויחי עמוד 663

וקשה שאם אלו הדברים לא פחות ולא יותר, איך משתמעים כאמירה רכה לנשים וכקשים כגידים לגברים. ברם, כשבשרם על ההטבה המעותדת, שמחו הנשים וקטני ההשגה בכל הטובה. ואילו למבינים היודעים שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה ועובדי עבודה זרה, קשה ההטבה הזו כגידים!

הטעם להארת הפנים אליה זכו החשמונאים

28. תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא עמוד ב

מאי הנוכח? (על איזה נס קצעה). ...שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית החשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים

29. תלמוד ירושלמי מסכת שקלים פרק ד ה"ב

אמר רבי חזקיה תנא רבי יהודה גרוגרות השלחן והמנורה והמזבחות והפרכות מעכבין את הקרבן דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אין לך מעכב את הקרבן אלא הכיור והכן בלבד

30. דברים פרק לג פסוק יא

בָּרַךְ ה' זֵוִילוֹ וּפְעֻלָּתוֹ יְדֵיו תִּרְצֶנָה מְוֹזֵן מוֹתָנִים קָמְיוֹ וּמִשְׁנָאִיו מִן יְקוּמוֹן:

רש"י
דבר אחר ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היוונים והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים ו"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רצבות, לכך נאמר בך ה' חילו ופעול ידיו תלצה:

31. שפתי חיים מועדים ב עמוד קח

שואלים מדוע הנביאים כמעט ולא ניבאו על תקופת בית שני, אלא על תקופת בית ראשון או על הגלות הארוכה והגאולה העתידה השלימה ובית המקדש השלישי. אלא בית שני לא נבנה ואף לא היה אמור להיות התכלית של הגאולה השלימה, וכבר בעת שנבנה היה ידוע לחז"ל שהוא עתיד להחרב כמבואר בגמרא נזיר לב: "ומקדש שני נהי דידיענין להון דיחרוב" ... כל מהות בית שני והמאורעות שאירעו בו (וחנוכה בתוכם), היו התחלה של הגלות הארוכה ושלבי הכנה לקראתה. לכן הנביאים מיעטו לדבר על בית שני כתקופה בפני עצמה, היות ובעצם בית שני הוא חלק מהגלות הארוכה והאחרונה שעליה ניבאו רבות.

33. שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעא סעיף ב

כמה נרות מדליק; בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמונה, ואפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר

33. דף על הדף שבת דף כא עמוד ב

הנה בשו"ע פתח את דיני הדלקת נר חנוכה מיד ב'מהדרין מן המהדרין, ודילג על דין נר איש וביתו והמהדרין. והאחרונים העירו מדוע לא פסק המחבר לפי הסדר שבגמ'...

19. בראשית פרק לו פסוק ט

וַיִּזְכְּרֶם עוֹד וְזָכֹרֶם אֲזוּר וַיִּסְפַּר אֹתוֹ לְאֶזְוִיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה זֹכְרֹתַי וְזָכֹרֶם עוֹד וְהִנֵּה הַשְּׂמִישׁ וְהִרְרִזוּ וְאֲזוּר עֲשִׂיר כּוֹכְבִים מִשְׁתַּזְוִיִּים לָךְ

20. בראשית רבה (וילנא) פרשת וישב פרשה פד

רבנן אמרי אמר ראובן הוא מונה אותי עם אחי ואיני מצילו, אני הייתי סבור שנדחתני מכח אותו מעשה והוא מונה אותי עם אחי שנאי ואחד עשר כוכבים משתחווים לי ואיני מצילו, אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה פתחת תחלה בהצלת נפשות חייך שאין מפרישין ערי מקלט תחלה אלא בתחומך

21. שיחות מוסר מאמר עג

חז"ל פירשו "וישמע ראובן" – מלשון התבוננות ובינת הלב, כי כשדנו השבטים את יוסף בחיוב מיתה, היה משפטם על פי דין, ואף ראובן היה עמהם בגמר הדין, ולא חזר בו ראובן מעצם גמר הדין, אלא שהתבונן ראובן בדבר, וראה כי חייב הוא להפך בזכותו ולהצילו מצד הכרת הטוב על אף פסק הדין. ויש להתבונן בעצם חיובו של ראובן להכיר טובה ליוסף, וכי מה עשה לו יוסף, והרי לא היה כאן אלא חלום, ועיקר החלום אף הוא לא היה אלא לטובת יוסף, אלא שבדרך אגב נודע לראובן ע"י אותו חלום שלא נדחה מכח אותו מעשה והרי הוא נמנה בשוה עם אחיו. ורואים מכאן שאף טענה כזו – "הוא מונה אותי עם אחיו" מחייבת הכרת הטוב

דרך ההתמודדות עם השונא

22. משלי פרק כה

(כא) אִם רָעַב שֵׁנְאָה הָאֲכָלְהוּ לָזֶיִם וְאִם צָמָא הִשְׁקָהוּ מַיִם: (כב) כִּי זִזְלִים אֲתָה זֹזְתָה עַל רֵאשֵׁי וְה' יִשְׁלֶם לָךְ:

23. מלבי"ם משלי פרק כה

(כא) אם רעב שונאך האכילהו לחם, מיעץ את מי שרוצה לנקום נקמה גדולה בשונאו לא בזאת ינקום שימנע מאתו לחם ומים, רק בהפך שיעשה עמו כל טוב, אם ירעב יאכילהו, ואם צמא השקהו מים, כי תרויח שני דברים.

(כב) א] כי גחלים אתה חותה על ראשו, שבמה שאתה מטיב לו ידמה לו שאתה חותה גחלים על ראשו, כי יזכור את אשר חטא לנגדך והרע לך, ויבוש ויכלם שעתה מוכרח לקבל לחם ומים ממך תחת רעתו, ב] וה' ישלם לך, שתקבל שכר מה' בעבור הצדקה שעשית, ואם תנקום במה שלא תתן לו לא תקבל שכר:

24. בראשית פרק נ פסוק טו

וַיִּרְאוּ אֶזְוִי יוֹסֵף כִּי בֹת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהַיֵּשׁב יִשְׁיֵב לָנוּ אֵת כָּל הָרְעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ:

רש"י
(טו) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם – מהו וילאו, הכירו צמיתתו אלל יוסף, שהיו רגילים לסעוד עמו על שולחנו של יוסף והיה מקרבן צביל כבוד לבניו, ומשמת יעקב לא קרבן:

לו ישטמנו – שמא ישטמנו. ...יש לו משמש כלשון בקשה ולשון הלואי ויש לו משמש כלשון חס ואלויו.... ויש לו משמש כלשון שמא – לו ישטמנו, ואין לו עוד דומה במקרא

25. מלבי"ם בראשית פרק נ פסוק טו

ויאמרו לו ישטמנו יוסף, כבר בארתי בסי' ארצות השלום מ"ש החכם אם רעב שונאך האכילהו לחם, שהנקמה היותר גדולה מאויבו הוא אם תחת איבתו והרעה שעשה לו ישימהו מאוכלי שלחנו ועשה עמו אך טוב וחסד, שאז יזכור תמיד מה שהוא הרע לעשות, וז"ש כי גחלים אתה חותה על ראשו. ואחי יוסף הרגישו זאת, וטובת יוסף היה בעיניהם כי חותה גחלים על ראשם, ואמרו הלואי אחר שיוסף ישטמנו בודאי, וא"כ לו ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אתו, שיעשה עמנו רע בפועל לא טוב שהוא לנו כמדקרות חרב:

סיכום

מחלוקת ראובן ושאר האחים

8-9 – אח אחד מכל עשרת האחים שהיו שותפים למכירה לא הסכים עם הפסק של האחים – "ויען ראובן אתם לאמר הלוא אמרתי אליכם לאמור אל תחטאו בילד ולא שמעתם" ואם אתם חושבים שמה שעובר עלינו עכשיו זה עונש על האכזריות, אין זה נכון, אלא "וגם דמו הנה נדרש". ומבאר הספורנו שראובן אומר לאחים שהוענש שבא עליהם אין זה רק משום האכזריות אלא על כך שחטאתם לשפוך דם נקי, כיון שלא היה לנו לדון את יוסף כבן מות.

10-12 - המכתב מאליהו מבאר שמהמשך הדברים משתמע שהאחים לא קיבלו את דברי ראובן ועדין היו סבורים שעונשם הוא רק לסבול קצת אכזריות מצד המושל המצרי וכשיאמנו דבריהם יפסיק להתעלל בהם ויגמר העונש. את הנחה זו מבסס המכתב מאליהו מהמשך העלילה. כאשר האחים מוצאים שלכל אחד הושב כספו "ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלוקים לנו". השם משמאל מקשה מה משמעות האמירה הזו, הרי כבר בפעם הראשונה אמרו "אבל אשמים אנחנו" ואם כן מדוע הם מתפלאים ושואלים "מה זאת עשה אלוקים לנו". אלא כפי שביארנו, האחים לא העלו על דעתם שה' מענישם על עצם המכירה ומה שהמושל מתעלל בהם אין זה אלא על מידת האכזריות שנהגו ביוסף. אך עכשיו שראו שעומדים להיענש בעבדות לא הבינו כיצד יש כאן מידה כנגד מידה על האכזריות ומשום כך תמהו ושאלו "מה זאת עשה אלוקים לנו". ולא העלו בדעתם שעונש העבדות הוא מידה כנגד מידה על שמכרו את יוסף לעבד.

13-15 – רק כאשר נמצא הגביע באמתחת בנימין, יהודה אומר ליוסף "האלוקים מצא את עוון עבדך הננו עבדים לאדוני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו" ומבאר הספורנו שכוונת יהודה לומר ליוסף שהם נענשים לא על גניבת הגביע משום שבדבר זה לא חטאו כלל, אלא העונש בא להם על עוון ישן והקב"ה מענישם כדי להיפרע מהם. ומבאר השם משמאל שרק בשלב זה עלה על לב האחים שחטאו גם בעצם המכירה וברגע שהבינו זאת קיבלו עליהם להיות עבדים ובכך עשו תשובה שלמה כראוי לקדושים כמותם.

16-18 – נחזור ונתבונן על סיפור המכירה ונראה כיצד ראובן היה עקבי ונחוש לא לפגוע ביוסף כבר בתחילת הדרך. יעקב שולח את יוסף אל האחים. כשיוסף מתקרב, האחים מבחינים בו ואומרים "הנה בעל החלומות הלזה בה ועתה לנו ונהרגו ונשליכהו באחד הבורות". ראובן שומע ומתנגד "וישמע ראובן ויצלהו מידם" ובמקום להרוג אותו, מציע ראובן – "השליכו אותו אל הבור". הרמב"ן מבאר שהכתוב סיפר רק את הדברים שאמר ראובן והאחים שמעו לו, אבל את הדברים שאמר ולא שמעו לא סיפר הכתוב. הרמב"ן מוכיח שראובן אמר עוד דברים שהרי כאשר האחים הסתבכו במצרים, אמר להם ראובן "הלא דברתי אליכם לאמור אל תחטאו בילד ולא שמעתם". ומצא שראובן אמר מפורשת להחזיר את יוסף לבית ולא לפגוע בו.

פרשת מקץ – חנוכה – הדרך לקרב את השונא

באור חטאם של השבטים במכירת יוסף

1-7 – בפרשה קודמת ראינו כיצד יוסף נמכר לעבד במצרים. בעקבות העלילה של אשת פוטיפר, יוסף נמצא בבית האסורים. יוסף פותר את החלום של שר המשקים ושר האופים וכעבור שנתיים פרעה חולם חלום, אבל "אין פותר אותם לפרעה". שר המשקים מזכיר את חטאיו ואומר לפרעה "וְיִשָּׂם אֶתְנוּ נַעַר עֲבָרִי עֲבָד לְשֵׁר הַטְּבָחִים וְנִסְפָּר לוֹ וְיִפְתָּר לָנוּ אֶת חַלְמֹתֵינוּ אִישׁ כְּחַלְמוֹ פְתָר". יוסף מוצא מן הבור ופותר את החלום "ועל הדרך" מתמנה להיות מושל על כל מצרים ו"רק הכסא יגדל ממך".

בארץ כנען יש רעב גדול. יעקב מצווה את בניו – "הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה ושברו לנו משם ונחיה ולא נמות". עשרה מאחי יוסף יורדים למצרים ושם העניינים "מסתבכים". יוסף מזהה את אחיו ומעליל עליהם עלילת ריגול. אחי יוסף נאסרים לשלושה ימים. לאחר שלושה ימים כל האחים משתחררים מלבד שמעון. יוסף מתנה את שחרור שמעון בהבאת בנימין לארץ מצרים. האחים מתבוננים על המתרחש ומבינים שהקב"ה מעניש אותם ומיד מתוודים – "אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו, על כן באה אלינו הצרה הזאת". הספורנו מבאר שהווידי של אחי יוסף לא היה על עצם המכירה, אלא על כך שהתנהגו ליוסף באכזריות. האחים דנו את יוסף בדין רודף והיו שלמים עם עצמם, כל כך שלמים עד שגם כאשר באו עליהם צרות הם לא העלו בדעתם שיש ביקורות מצד ריבונו של עולם על עצם המכירה, אלא על הדרך בה נעשתה המכירה. כיון שאין אנו עוסקים בסתם אנשים אלא בשבטי י-ה שהם קדושי עליון מוכרחים אנו לומר שכל כוונתם של האחים היתה לשם שמים. ראה לדבר אנו מוצאים במדרש – "ישיבה אחת שישבו בעצה אחת למכור את יוסף כלכלה את העולם שבע שנים" והקשה הרב דסלר בספרו 'מכתב מאליהו' כיצד יתכן שחז"ל מייחסים את ההטבה שבאה ממכירת יוסף לאחים והרי כלל נקוט בידינו שעבירה גוררת עבירה ומצוה גוררת מצוה, אלא ודאי שעיקר כוונתם היתה לשם שמים ואף אם התערבה נקודה דקה של טעות, כיון שנקודת הלשם שמים שלהם היתה חזקה מאד היא גררה אחריה זכות לכלכל את כל העולם. ר' ירוחם מחדד ואומר שפשוט שאילו האחים הקדושים היו מרגישים שהם חייבים בעיקר המכירה ודאי שהיו מתחרטים עליה, כי כל אדם תולה את העונש במה שיותר פשוט וחמור. האפיקורסים מבקרים את השבטים ועוד מתייהרים לומר שהם כבעלי נימוס, לא היו עושים דבר כזה ובאמת דבריהם הבל הבלים, שהרי לא להרוג, או למכור לעבדות אח זהו מעלה טבעית ואין מה להתגאות בה. לעומת זאת האחים מתוך גודל מעלתם וכוחם גברו על טבעיהם ופסקו דין על יוסף מבלי לערב כל נגיעה טבעית עצמית.

בספר 'משנת רבי אהרן' מבאר האחים דנו את יוסף בדין רודף, משום שחששו שע"י שיוסף מביא דיבתם רעה אל אביהם יידחו ולא יבנו את בית ישראל ודבר זה יהווה פגיעה קשה ואנושה בכל בית ישראל. וכפי שביאר הרצי"ה שהקולקטיביות שלנו מוכרחת להיות בנויה דווקא משנים עשר אלמנטים, חוק ולא יעבור! לכל שבט יש ענין מיוחד ותפקיד מיוחד בגילוי הערך האלוקי של "עם זו יצרתי לי". ודחיית השבטים מפני יוסף משמעותה פגיעה קשה בבית ישראל כולו.

של בושה, להמיס את לבבו וכך לאט לאט לגרום לסכסוך להעלם.

בדרך זו אפשר לטפל בבעיות רבות בהרבה זירות. מעסיק מול עובד. פעמים רבות עובד מפתח נוגדנים למעסיק שלו. הרבה מעסיקים נשאבים לעמדת העליונות בה הם נמצאים ובדרך סמויה מתנגחים עם אותו עובד כדי ללמד אותו מי בראש. מעסיק חכם שרוצה שיתוף פעולה, במקום להתנגח באופן סמוי ינסה למצוא דרך להיטיב עם העובד שלו וכך לאט לאט העובד יהיה הרבה יותר ממושמע.

בעיות בישובים – בכל ישוב יש תמיד כמה כוכבים שיכולים להזיק להרבה פרויקטים בישוב. במקרה זה הדרך להיטיב עם אותם אנשים לא תמיד תעזור כי כל ההנאה שלהם היא להתנגח. אבל פעמים רבות ההטבה יכולה להועיל ולו במעט ולפני שמפעילים את התותחים הכבדים כדאי לנסות את הדרך הזו.

מורה בכיתה – כמעט לכל מורה יש את התלמיד שהוא לא מסתדר איתו. בדר"כ את הבעיות משמעת פותרים בעונשים או בסתם העפה מהכיתה. כדאי לנסות גם את הדרך שלמדנו היום. לנסות להיטיב עם התלמיד באיזו שהיא דרך וכך להביא את התלמיד לעמדה של בושה מול המורה כך שלפני שאותו תלמיד בא להפריע הוא יחשוב פעמים ולפעמים יכריע שהפעם עדיף להישאר בשקט.

24-25 – לאחר מותו של יעקב האחים חוששים שמא יוסף ינצל את הסתלקותו של האבא וישיב להם על כל הרעה שגמלו איתו. לכאורה מדוע חששו האחים מיוסף, וכי כל התקופה שחיו לידו לא הספיקה להם כדי להבין שיוסף לא חושב להרע להם? רש"י עונה שהאחים לא סתם חששו. חששם בא להם משום, שכל זמן שיעקב היה בחיים יוסף הזמין את האחים לסעוד עמו ולאחר שנפטר יעקב פסק יוסף מלהזמיןם. (הסיבה שיוסף לא הזמיןם היתה משום שכל זמן שיעקב היה בחיים, יוסף הושיב את יעקב בראש השולחן ופרעה הסכים לכך מחמת כבודו של יעקב, אך לאחר פטירת יעקב יוסף היה צריך לשבת בראש משום שפרעה לא יאפשר להושיב את אחד מהאחים, אך יוסף מבחינתו לא רצה לשבת בראש השולחן כאשר באותו שולחן נוכחים יהודה וראובן)

רש"י מפרש שהמילה "לו" מתורגמת כאן במובן של חשש "ואין לה עוד דומה במקרא". אך המלבי"ם סבור שהמילה "לו" באה במשמעות של "הלואי" כפי שבמשמעות זו מתפרשת מילה זו בהרבה מקומות. ומבאר המלבי"ם על פי היסוד שלמדנו שיעיקר החשש של האחים היה מכך שיוסף יטיב עמהם משום שהטבה זו תעמיד אותם במצב מאד נבוך אל מול יוסף, שלמרות כל הרעה שעשו איתו הוא משיב להם רק טובה וכפי שראינו שאפילו אצל השונא ההכנסה לעמדה זו של בושה גורמת לו להיות כל כך נבוך עד שכל שנאתו לאותו אדם פוסקת ק"ו אצל אחי יוסף שהיו קדושי עליון וכל רגע בו יוסף יטיב עמהם הם יזכרו במעשה הנורא שעשו ליוסף ומוטב להם לקבל רעה מיוסף ובלבד שלא יעמדו במצב מביך זה.

26-27 – כאשר ישראל מגיעים להר סיני משה עולה אל האלוקים וה' קורא אליו מן ההר ואומר לו "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל. אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי. ועתה אם שמעו... והייתם לי סגולה מכל העמים... ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלא הדברים אשר תדבר אל בני".

כשאנו מתבוננים בהשתלשלות הדברים אנו מבחינים שכל האחים שהיו שותפים למכירה, עם כל גדולתם ואולי בגלל גדולתם, לא הצליחו להבחין בכך ששגו בעצם המכירה ואילו ראובן לאורך כל הדרך סבר שאין להרוג את יוסף ושאל ר' אהרן קוטלר מה נשתנה ראובן משאר האחים. מדוע ראובן הוא היחיד שהצליח להימלט מעוון המכירה וכי מעלתו של ראובן גדולה ממעלתם של יהודה ולוי ושאר האחים?

19-21 – כדי לענות על שאלה זו נחזור להתבונן בחלום יוסף. "השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי". כל האחים שומעים את החלום ומקנאים ביוסף חוץ מאח אחד – ראובן. ראובן שומע את החלום ככל שאר האחים, אבל החלום לא רק שלא גורם לו לקנא, אלא הוא הגורם לראובן לרצות להציל את יוסף. כידוע ראובן היה לבוש בשק ובתענית מאז שבלבלי יצועי אביו. ראובן, לאחר שאיבד את כל הגדולות להם היה ראוי, היה בטוח שהוא נדחה משבטי יה- ופתאום בא יוסף וחולם חלום שאחד עשר כוכבים משתחוים לו. המחשבה שעברה לראובן באותו רגע היתה "הוא מונה אותו עם אחי ואיני מצילו? אני הייתי סבור שנדחתני מכוח אותו מעשה והוא מונה אותי עם אחי...".

ר' חיים שמואלביץ מבאר שגם ראובן ככל שאר האחים סבר שעל פי דין יוסף חייב מיתה, אך מכל מקום, כיון שיוסף גילה לראובן שהוא לא נדחה משבטי יה-ה, הרגיש ראובן חובת הכרת הטוב כלפי יוסף והיפך בזכותו.

מכאן אנו למדים יסוד נפלא: כאשר באים לקראת אדם, גם אם הוא אינו אוהבנו, ואפילו חושב להורגנו, כיון שבאנו לקראתו, פעמים שדי בכך כדי לגרום לו להשתנות מן הקצה אל הקצה. ראובן לא היה גדול משאר האחים. כל האחים חשבו לשם שמים, אלא שלראובן היתה חובת הכרת הטוב כלפי יוסף. חובת זו הצילה את ראובן מלהיות שותף לדבר עצת המכירה.

דרך ההתמודדות עם השונא

22-23- שלמה המלך אומר "אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו...". מבאר המלבי"ם ששלמה המלך נותן עצה כיצד לנקום נקמה גדולה בשונאו, לא ע"י שימנע ממנו טוב אלא להפך יעשה עמו כל טוב וכך ירוויח שעל ידי ההטבה ירגיש השונא כאלו אתה חותה גחלים על ראשו, כי יזכור את אשר חטא לנגדך והרע לך והדבר יהיה לו לבושה גדולה שעכשיו מקבל ממך הטבה. (הלשון של המלבי"ם "לנקום נקמה גדולה בשונאו" קצת קשה שהרי עצם זה שהאדם מחפש לנקום זה לא טוב ומה לי אם נוקם דרך רעה או נוקם דרך הטבה. אולי כלפי גוים רשעים ניתן להסביר את הנקמה במובנה הפשוט, כמו אסתר שמזמינה את המן למשתה ועל כך אומרת הגמרא "אם רעב שונאך האכילהו לחם". אך כלפי יהודי שונא קשה לומר שנכון לנקום בדרך הטבה. אולם אפשר להסביר שאין בכונת האדם המיטיב לנקום, אלא **שבעיני השונא** במעשה ההטבה יש נקמה גדולה, ו"נקמה" זו לא רק שיכולה להפסיק את המעשה אלא עוד יכולה להביא לקרבה גדולה)

ומכאן אנו למדים את אותו יסוד שכאשר אנחנו רוצים לקרב אלינו אדם שפגע בנו, הדרך הנכונה היא לא להסביר לו למה הצדק איתנו והוא טועה אלא עלינו להיטיב עמו ודרך ההטבה אנו מכניסים אותו לעמדה של בושה ועל ידי הבושה אנו יכולים לגרום לכך שיפסיק להרע לנו.

פעמים רבות קורה שיש סכסוך בין אנשים ואף אחד לא יודע כיצד לפתור את הסכסוך. אפשרות אחת להישאר מרוחקים, אפשרות שניה להמשיך להתנגח והיום למדנו על אפשרות שלישית להיטיב עם המסוכסך ודרך הטבה זו להכניסו לעמדה

32-33 – בגמרא מובאות שלוש מדרגות בהדלקת נר חנוכה. כשר, מהדרין ומהדרין מן המהדרין. השו"ע הביא רק את המהדרין מן המהדרין וידועה הקושיה מדוע התעלם השו"ע משתי המדרגות הראשונות. על פי היסוד שביארנו הכל מובן. מה שעורר כביכול את הבורא לגאול את ישראל באותה תקופה בה רוב ישראל הפנו עורף, היה חוסר ההסתפקות ב"לצאת ידי חובה" והרצון הגדול להיות בבחינת מהדרין מן המהדרין. וכיון שדווקא מדרגה זו היא זו שעוררה את הישועה לבוא, אל לנו להתפשר בהדלקת נר אחד בכל יום, אלא עלינו להיות מן המהדרין מן המהדרין כדי לזכור את המעורר הראשי של הגאולה!

חנוכה שמח ושבת שלום!!!

רשי מבאר על פי המדרש ש"כה תאמר לבית יעקב" אלו הנשים ופנה אליהם בלשון "תאמר" שהיא לשון רכה. ו"תגיד לבני ישראל" אלו הזכרים ופנה אליהם בלשון "תגיד" שהיא לשון קשה. אולם דברי רש"י (המדרש) קשים ממה שמפרש רש"י בהמשך על המילים "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל – לא פחות ולא יותר". ולכאורה אם אלו הדברים לא פחות ולא יותר נמצא שאותם הדברים שאמר משה לנשים אמר גם לגברים ואם כן כיצד יתכן לומר שלגברים דיבר בלשון קשה ולנשים דיבר בלשון רכה? על פי היסוד שלמדנו מתוך הרב גלינסקי תרוץ נפלא - כשבשרם על ההטבה המעותדת, שמחו הנשים וקטני ההשגה בכל הטובה. ואילו למבינים היודעים שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה ועובדי עבודה זרה, קשה ההטבה הזו כגידים!

הטעם להארת פנים אליה זכו החשמונאים

28-29 – הגמרא במסכת שבת שואלת מאי חנוכה ומבאר רש"י ששאלת הגמרא היא על איזה נס קבעו את חנוכה. תשובת הגמרא שחנוכה נקבע על נס פך השמן. התמיהה ידועה מדוע לקבוע את ימי החנוכה על נס פך השמן. ראשית הרי מבואר בירושלמי שהמנורה כלל לא מעכבת את עבודת בית המקדש. שנית הרי נס ניצחון המלחמה גדול בהרבה ומשמעותי הרבה יותר מנס פך השמן?

30-31 – כשאנו מתבוננים בתקופת החשמונאים נראה שכלל ישראל כלל לא היה ראוי לגאולה. בפרשת "וזאת הברכה" מבאר רש"י שהנאמר "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה" מוסב על תקופת החשמונאים שראה משה רבנו שעתידין חשמונאי ובניו להילחם עם היונים והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים י"ב חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות. ומבואר מדבריו שרוב ישראל כלל לא הצטרפו למרד החשמונאים ואולי אף היו מתייוונים או לכל היותר הסתירו את יהדותם כדי לא להיפגע. וכן ביאר בספר "שפתי חיים" שהנביאים כמעט ולא ניבאו על תקופת בית שני משום שבית שני כלל לא היה אמור להיות התכלית של הגאולה השלימה וכבר בעת שנבנה ידעו חז"ל שהוא עתיד להיחרב. כל מהות בית שני והמאורעות שאירעו בו (וחנוכה בתוכם) היו התחלה של הגלות הארוכה ושלבי הכנה לקראתה. ולכאורה אם המצב הרוחני היה כל כך ירוד מדוע זכו החשמונאים בכל הניסים שנעשו להם? אלא שאפשר להסביר על פי היסוד שלמדנו.

תקופת בית שני היתה תקופה של חושך ואפילה. המצב מצד הבורא היה מצב של יציאה לגלות, יציאה לגלות משמעותה הסתר פנים מצב שכביכול יש "נתק" בין ה' לעמו. ולפתע קמה קבוצה קטנה שמחליטה למסור את הנפש על קדושת ה'. מסירות נפש זו היא כעין "הטבה" עם הבורא וכביכול הטבה זו לא "משאירה לקב"ה ברירה", אלא לבוא לקראת ישראל ולגאול אותם. קבוצה קטנה זו לא מסתפקת בשחרור המקדש אלא היא משתדלת להיטיב עם הבורא ולהשלים את המלאכה בהדלקת המנורה בשמן טהור. "הטבה" זו שאין בה כל חובה וכל עניינה היא מסירות נפש גמורה יש בה כדי לגאול את ישראל ולהחזיר את המלכות יתר על מאתיים שנה ולקבוע שמונה ימים להודות ולהלל. ניצחון המלחמה היה חשוב אך לא הוא היה הגורם לישועה. דוקא פעולת המנורה שאין בה שום חובה ועוד שטומאה הותרה בציבור היא הראיה לכך שכל רצונם של החשמונאים היתה "להיטיב" עם הבורא בשלמות והטבה זו היא זו שעוררה את הבורא לתת כוח לחשמונאים ולגבור על כל אויביהם.

